

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”
КАТЕДРА ПО КЛАСИЧЕСКА ФИЛОЛОГИЯ

**РИМСКИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ ПРАЗНИЦИ
И ГРЪЦКИТЕ ВЛИЯНИЯ ВЪРХУ ТЯХ**

*КУРСОВА РАБОТА
ПО РИМСКА КУЛТУРА*

Марта Ивайлова
специалност Класическа филология, III курс

СОФИЯ 2004

УВОД

Рим е притежавал сложна култово-религиозна система. Своя завършен вид тя е придобила като резултат на продължителна еволюция, при която е претърпяла множество чужди влияния.

Някои от римските божества били изконни. Постепенно навлизали и чужди култове – италиийски, етруски или гръцки, а по-късно и източни. Те били приемани по различни причини – икономически или политически. Често, когато градът бил поставен в затруднено положение, римляните се допитвали до Сибилинските книги и в тях намирали религиозни предписания за извършване на действия, с които да помогнат на града. Тогава те правели изкупителни жертвоприношения или пък въвеждали нов култ.

Нови култове били заимствани по различно време и от различни места. Така например богиня Venus била приета от Ардеа, където имало нейно светилище още преди основаването на Рим, Diana – от Ариция и т.н. По-късно, по време на етруския период на Рим, навлезли и етруски култове. Такава е триадата Tinia, Uni и Menrva, приети под римски имена – Iuppiter, Iuno и Minerva (Капитолийската триада). Гръцкото влияние върху етруските било много силно не само в религиозната, а и изобщо в културната сфера. Чрез посредничеството на етруските то се насочило и към Рим, но това не било единственият източник на гръцко влияние – такива били и полисите в Южна Италия (Magna Graecia). Някои от приеманите култове били съвсем нови и непознати. Други, поради общи черти с римските, постепенно се смесвали с тях и така се изграждал техният образ, който познаваме днес. Поради елинизацията си много от тези божества придобили значителни гръцки черти, за пръв път получили своя митология, т.е. митовете, свързани с гръцкото божество, се прехвърлили върху римското. Под гръцко влияние древното латинско божество на растителността Ceres се сляло с гръцката богиня Деметра и така се превърнало в покровител на земеделието и плодородието. Били приети и много източни култове, но това станало най-вече през

императорската епоха. Още в 204 г. пр. Хр. в Рим започнали да почитат фригийската богиня на природата Кибела (Magna Mater), а по-късно и Озирис, Изида, Митра и др.

Гръцкото влияние, смесването ведно на римски и гръцки божества може да бъде проследено и в празничната система. Много от елементите в провеждането на римските празници са гръцки по произход или пък в тях могат да се разпознаят отделни гръцки черти. Разбира се, има явления, които се срещат и при римските, и при гръцките празници и които не се дължат на взаимни въздействия, а са типологически обосновани, тъй като двете религиозни системи са се оформили по сходен начин.

* * *

В настоящата работа ще бъдат проследени римските земеделски празници, за да бъдат показани някои прилики в провеждането им в Рим и в Гърция и да се потърсят евентуалните влияния, които протичат от Изток на Запад. При отъждествяването на отделни римски божества с гръцки те променят своите функции, развиват ги или пък придобиват други. Прибавят се нови ритуали и култови действия към тяхното почитане или пък старите се променят. Разглеждането на римския земеделски празничен цикъл спомага да се изясни един аспект от религиозния и културен живот на древния римлянин и неговия светоглед.

РИМСКИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ ПРАЗНИЦИ

За разглеждането на земеделския празничен цикъл на древния Рим са използвани няколко различни календара, даващи информация за датите и провеждането на празниците. Тези календари са непълни, защото са съхранени частично. Някои от тях произхождат от самия Рим или от околностите на града, други – като *Fasti Praenestini*, *Fasti Amiternini* или *Fasti Allifani*, са от италиански градове, трети са достигнали до нас в ръкописи от по-късно време. За съставяне на по-цялостна картина на провеждането на аграрните празници в древен Рим са използвани и свидетелства на римски и гръцки автори. Тук празниците ще бъдат разгледани хронологично, тъй като те следват определен ред, който е бил стриктно спазван. Земеделските божества трябвало да бъдат почитани в строга последователност, в определения ден, с точно определени ритуали, тъй като от това зависело благосъстоянието и живота на римлянина.

LIBERALIA

AGONALIA

17 МАРТ

Календарите дават различни сведения относно този ден. *Fasti Antiates maiores* и *Fasti Maffeiani* споменават само *Liberalia* (денят на честване на римското божество *Liber*), *Fasti Farnesiani* прибавят “*Libero in Capitolio*”. *Fasti Verulani* и *Fasti Vaticanani* дават и двете – и *Liberalia*, и *Agonalia*, а във *Fasti Caeretani* се срещат и двата, но също така и “*Libero Librae*”.

На 17-ти март римляните излизали по улиците за да гледат шествието към *Аргеи*, а някои възрастни жени с бръшлянови венци, изпълняващи ролята на жрици на *Liber Pater*, седяли тук-там из града. Те излагали тестени сладкиши (*liba*), направени от масло и мед, и имали малки олтари, на които принасяли жертви от името на желаещите. *Liber* било старо италианско божество на плодородието и виното, но вероятно не от самото начало. Когато гръцкият бог на виното *Дионис*

започнал да става познат в Италия, римляните го свързали с Liber Pater. От друга страна Liber бил свързан и с Юпитер като Iuppiter Liber, което вероятно е превод на латински на Ζεὺς Ἐλευθέριος. Не е известно Liber да е имал храм в Рим от републиканско време, неговият празник по-скоро бил селски празник. Fasti Caeretani казват, че Liberalia бил в чест на Liber и неговия женски корелат Libera, а св. Августин, който следва Варон, твърди, че Liber имал власт над семето на мъжете (virorum seminibus), а Libera – над това на жените, и че на този ден с шествие и неприлични песни на каруца из околността бил разкарван фалос, който после бил ескортиран до град Лавиний. Там Liber бил честван цял месец, след като фалосът бил занасян на форума, където почтена и уважавана матрона трябвало да положи венец върху статуя на бога, изобразен в неприличен вид. Св. Августин добавя, че това се правело, за да бъде добра реколтата и за отблъскване на лоши магии (fascinatio) от нивите¹. Този вид празнуване на Liber може да се свърже с гръцкия празник Селски Дионисии на бог Дионис, който също бил селски празник. Тогава шествие, в центъра на което стоял голям фалос, достигало до статуята на бога. Там базилинната трябвало ритуално да съвокупи със статуята. Това, разбира се, също бил магически ритуал за плодородие. Свързването на Liber с Дионис се дължи вероятно на сходството в епитета на Διόνυσος Ἐλευθέριος и Liber. Liber и Libera също така били чествани заедно с Ceres в Рим, най-известния център на нейния култ, в храма на Авентин, построен в 493 г. пр. Хр. по препоръка на Сибилинските книги. Прави впечатление, че трите божества Ceres, Libera и Liber имат съответствие в триадата Деметра, Кора и Якх от Елевзинските мистерии (култът на Якх бил присъединен към този на Дионис и така се получил епитетът му Якх-Бакх, а за връзката му с Liber като Ἐλευθέριος вече беше казано).

Овидий казва, че по негово време Liber се почитал и на Cerialia – игрите в чест на Ceres на 19-ти април. Той твърди, че тогава вече не е имало игри на Liberalia на 17-ти март, но че вероятно в по-ранно време именно на 17-ти март Liber е имал собствени игри. Това мнение намира подкрепа и в стиховете на поета Невий, запазени у Фест: “Libera lingua loquimur ludis Liberalibus”. Според по-

¹ Вж. Ovid. *F.* 3.713-725; Aug. *Civ. D.* 4. 11.6.

късните *Fasti Furi Philocali* и *Fasti Polemii Silvii* на 17-ти март на *Campus Martius* били провеждани игри.²

На същия ден, както и през още три дни от годината, в календарите присъства *Agonalia*. Това вероятно е означавало жертвоприношение или празник, когато в двореца (*Domus Regii*) *rex sacrorum* принасял в жертва овен. От Макробий се знае, че денят на *Liberalia* бил наричан от жреците *agonium Martiale*, а Варон отбелязва, че в книгите на *Salii Agonenses* денят на *Liberalia* е бил наричан *Agonia*. Все пак не е съвсем вероятно Марс да е имал участие в празника на *Liber*. На Марс може би на този ден е била принасяна отделна жертва (*agonium*).³

17-ти март бил денят, в който 16-годишните момчетата, преминали пубертета, се приемали за младежи. Имало малка церемония, където те сваляли своята пурпурна тога (*toga praetexta*), символ на детството, и слагали нова тога, известна като *toga virilis* или *toga pura*, символ на тяхното възмъжаване. Тя била наречена още и *toga libera* – на свободата. Все пак връзката с *Libera* като богиня, която освобождава, е несигурна. След това младежите били придружавани от семействата си до *Tabullarium* на форума, където бивали регистрирани като римски граждани с пълни граждански права и вписвани в трибите. После на хълма Капитолий се принасяла жертва на *Liber*, на *Iuventus*, или и на двамата. Така момчетата били готови за своя обществен живот и за своята военна служба.

LUDI CERERI (CERIALIA)

12 – 19 АПРИЛ

Денят, който в календарите е обозначен с “*ludi in Circo*”, бил последният ден и кулминационният момент на празника в чест на богиня *Ceres*. Вероятно предните дни били дни на по-малко забавления. По време на тези игри, на 15-то число, се чествал празникът *Fordicidia*. Днес не е известно откога датират *Ludi Cereri*, но със

² Ovid. *F.* 3.785 и сл. *Festus*, 103L.

³ Macrob. 1.4.15: *Liberalium dies, inquit, a pontificibus agonium Martiale appellatur. Varro LL 6.14: Liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die sedent sacerdotes Liberi anus hedera coronatae cum libis et foculo pro emptore sacrificantes. In libris Saliorum quorum cognomen Agonensium forsitan hic dies ideo appelletur potius Agonia.*

сигурност това е станало преди 202 г. пр. Хр. Игрите вероятно били провеждани не на Circus Flaminius, а на Circus Maximus, защото в ранната република всички по-важни Ludi Circenses били провеждани там.

FORDICIDIA

15 АПРИЛ

Този празник на “убиване на бременна крава (forda)” ни връща в ранно римско време. Предназначението му било да спомогне за плодородието на земята и стадата. Овидий дава ясно описание на ритуала: бременни крави (fordae или hordae) били принасяни в жертва на богинята на земята – Tellus, по-късно Terra Mater, която вероятно в по-ранно време била божество покровител на нивите. По-късно обаче Tellus е била смятана за Земята-Майка като гръцката богиня Деметра. На Капитолий били принасяни в жертва бременни крави – по една от понтифексите и от всяка от трийсетте курии⁴. Главната весталка изтръгвала неродените телета от майчините утробы, след което те били изгаряни. Весталките събирали пепелта и я съхранявали в Килера на Веста, за да я използват на Parilia на 21-ви април. Чрез тази индуктивна магия⁵ плодovitостта на кравите трябвало да премине в семената, посети в утробата на земята.

CERIALIA

Cereri, Libero, Librae

19 АПРИЛ

(Според Fasti Antiates Maiores)

Известно е, че игри в чест на Ceres не били организирани преди 202 г. пр. Хр., но нейният култ бил честван от много ранно време. Тя била старо италиейско божество на растителността със собствен жрец – flamen Cerialis, което е белег за

⁴ Varro *LL* 6.15 Fordicidia a fordis bubus; bos forda quae fert in ventre; quod eo die publice immolantur boves praegnantes in curiis compluris, a fordis caedendis Fordicidia dicta.

⁵ Вж. Дж. Фрейзър. Златната клонка. С., 1984, 21-68.

древност. Представата за този примитивен образ постепенно се развила и Ceres се сляла с образа на гръцката Деметра, като функциите и митовете за гръцката богиня изпълнили съдържанието на култа ѝ. Така тя вече започнала да покровителства земеделието и плодородието и била почитана най-вече като богиня на житото. Понякога нейният култ бил смесван с култа на богиня Tellus. Най-известният ѝ храм в Рим бил осветен в 493 г. пр. Хр. на Авентин, където била чествана заедно с Liber и Libera. Както вече беше споменато, тази триада намира съответствие в елевзинските божества Деметра, Якх и Кора. Вероятно става дума за гръцки култ, внесен в Рим от Кампания или Сицилия. Храмът ѝ, построен по време на голямото напрежение между патриции и плебеи, придобил важно значение за плебеите, тъй като връзките им с Ceres били много стари. Този храм станал главно седалище на плебейските едили, там се съхранявали и техните архиви, също като *senatus consulta*. Храмът бил украсен от гръцки майстори и е описан от Цицерон като изключително красив и впечатляващ: *cum esset in urbe nostra Cereris pulcherrimum et magnificentissimum templum*⁶. Възможно е днес той да бъде идентифициран с останките от подиума на храма под църквата *Santa Maria in Cosmedin* на *Forum Boarium*, в съседство с по-късния *Statio Annonae*, център на зърнените запаси на Рим.

Овидий разказва, че земеделците принасяли в жертва на Ceres *mola salsa* (едро смляно брашно, примесено със сол), вероятно под формата на жертвени сладкиши, и тамян на стари огнища (*in veteres focos*)⁷. Това честване на Ceres от селяните, както изглежда на 19 април, се споменава и от Вергилий. Той казва, че ѝ правели възлияние с мляко, мед и вино и, за да имат благополучие, обикаляли три пъти с носещата късмет жертва около младите посеви:

Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho,
terque novas circum felix eat hostia fruges,
omnis quam chorus et socii comitentur ovantes

⁶ Cic. *Verr.* 4. 108.

⁷ Ovid. *F.* 407-410:

*pax Ceres laeta est; et vos orate, coloni,
perpetuam pacem pacificumque ducem.
farra deae micaeque licet salientis honorem
detis et in veteres turea grana focos.*

et Cererem clamore vocent in tecta ...⁸.

Нищо не се знае за ритуалите в нейния храм, но на игрите хората трябвало да бъдат облечени в бели роби⁹. Там било изпълнявано и най-поразителното култово действие. Лисици със запалени главни, завързани на опашките, били пускани на Circus Maximus. Целта на този ритуал трябвало да остане скрита. Текстът на Овидий е доста повреден, но се разбира, че според него в Carseoli ритуално била изгаряна лисица, може би като предупреждение към други вредители да стоят далеч¹⁰. През вечерта на този ден плебеите можели да си ходят на гости и да вечерят заедно, както патрициите правели в края на Megalesia.

VINALIA

Veneri Erucinae

23 АПРИЛ

(Според Fasti Antiates Maiores)

В Рим съществували два празника на виното. Първият се наричал Vinalia Priora и бил честван на 23 април¹¹, а вторият – Vinalia Rustica – на 19 август. Първоначално те били в чест на Iuppiter, но по-късно с тях била свързана Venus. За първенството на Iuppiter Варон е напълно категоричен: “Vinalia a vino. Hic dies Iovis, non Veneris”¹². На 23 април било точено от бъчва или мях вино от предишната година и било правено възлияние на Iuppiter. Само след това новото вино, наречено calpar, можело да бъде опитано: “Vinalia priora ... degustandis vinis

⁸ Verg. *Georg.* 1.344-7.

⁹ Ovid. *F.* 4.619:

alba decent Cererem: vestes Cerialibus albas
sumite; nunc pulli velleris usus abest.

¹⁰ Ovid. *F.* 681:

cur igitur missae vinctis ardentia taedis
terga ferant volpes causa docenda mihi est.
frigida Carseolis nec olivis apta ferendis
terra, sed ad segetes ingeniosus ager.

¹¹ Plin. *NH.* 18.287: Vinalia priora, quae ante hos dies sunt VIII kal. Mai. degustandis vinis instituta, nihil ad fructus attinent, nec quae adhuc diximus ad vites oleasque, quoniam earum conceptus exortu vergiliarum incipit a. d. VI id. Mai., ut docuimus.

¹² Varro *LL.* 6.16.

instituta”¹³. Атиняните имали подобен празник в чест на бог Дионис, когато новото вино било предлагано и опитвано. На първия ден на празника Антестерии през месец антестерион ставало отварянето на бъчвите (πιθοογία), което е приблизително по времето на Vinalia Priora.

Варон, който категорично заявява, че Vinalia е празник в чест на Iuppiter, а не на Venus, в друго свое произведение – De re rustica – разказва, че чест на Venus, “пазителката на градините”, бил основан празникът Vinalia Rustica.”¹⁴

За Овидий пък това бил празник преди всичко на Venus:

... idem Vinalia dicam.
una tamen media est inter utramque dies.
numina, volgares, Veneris celebrate, puellae:
multa professorum quaestibus apta Venus.
...
templa frequentari Collinae proxima portae
nunc decet ...¹⁵.

Така е и в календарите, чието най-пълно вписване (Fasti Esquilini) дава “Veneri Erucinae extra portam Colloniam”. Много учени смятат, че Venus има участие в празника още от самото начало, но това не е вероятно, тъй като нейният култ в Рим не е първичен. Варон казва, че тя не се споменава в нито един стар документ. Първият нейн известен храм в Рим, този на Venus Obsequens, бил построен в 295 г. пр. Хр. на Circus Maximus от Квинт Фабий Гург. Неговият внук пък, Квинт Фабий Максим, основал храм на Venus Erucina на Капитолий в 215 г. пр. Хр. Храмът се основавал на култа към Афродита (първоначално картагенската Астарта) на планината Ерикс в Сицилия, където се практикувала свещена проституция. Друг храм отвъд Porta Collina бил посветен на Venus Erucina на 23 април 181 г. пр. Хр., в деня на празника Vinalia. На този ден проститутките принасяли жертви на богинята там. Дали италият култ на Venus като пазителка на градините е могъл да достигне до Рим и се е свързал с празника на 23 април, не е

¹³ Plin. *NH.* 18.287

¹⁴ Varro *Rust.* 1.1.6: Item adveneror Minervam et Venerem, quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum; quo nomine rustica Vinalia instituta.

¹⁵ Ovid. *F.* 863-866; 871-872.

ясно. Във всеки случай думата *vinalia* със сигурност идва по-скоро от думата *vinum*, отколкото от *Venus*.

И така, на 23 април официално се възливалo вино на *Iuppiter*, като това било придружено от празнуване и пиене, докато земеделците уреждали продажбите на новото вино, което били донесли на пазара в града. Тогава била чествана и *Venus*. Тя обаче била по-скоро свързана с *Vinalia Rustica* на 19 август и с молитвата за предпазване на лозите от болести. Но 23 април със сигурност ѝ били принасяни жертви от проститутките в Рим, а на следващия ден, празника на *meretrices*, ѝ поднасяли дарове. На 25 април пък, според *Fasti Praenestini*, бил празникът на сводниците (*festus puerorum lenoniorum*).

ROBIGALIA

Feriae Robigo Via Claudia ad militarium V ne robigo frumentis noceat.

Sacrificum et ludi cursoribus maioribus minoribusque fiunt.

(Според *Fasti Praenestini*)

25 АПРИЛ

Празникът *Robigalia* бил в чест на *Robigus* или *Robigo*, като и самите римляни не знаели пола на божеството. Това било божество на болестите по растенията – ръждата или плесента. За да не нанася вреда на зърното, то било чествано на петия милиарен камък на *Via Claudia*. *Robigalia* бил стар земеделски празник, датиращ от времето, когато вероятно земите на Рим са стигали до петия милиарен камък, и чрез него болестта била възпирана да влезе в нивите на римляните. Там му била принасяна в жертва овца.

Плиний приписва учредяването на игрите на цар Нума¹⁶, който според Тертулиан “*Marti at Robigini ludos instituit*”¹⁷. Това не означава, че игрите са били общи за двете божества, нито пък че *Robigus* е бил селски вариант на *Mars*.

¹⁶ Plin. *NH.* 18.285: *Robigalia Numa constituit anno regni sui XI, quae nunc aguntur a. d. VII kal. Mai., quoniam tunc fere segetes robigo occupat.*

¹⁷ Tert. *Spect.* 5.

Култът на Robigus се обслужвал от специалния жрец на Quirinus – flamen Quirinalis, но причината за това не е ясна. За празника на Robigus Овидий разказва, че, когато веднъж се връщал в Рим от Номент, той срещнал група хора, облечени в бели роби: flamen Quirinalis отивал към свещената горичка на Robigus, за да хвърли в жертвените пламъци вътрешностите на куче и овца. Овидий трябва да се е присъединил към процесията, понеже твърди, че сам е видял жреца, който, държейки в дясната си ръка кърпа, взлял вино, хвърлил тамян в огъня, а след това и вътрешностите, и сам чул молитвите, отправени към Robigus да предпазва посевите. Когато попитал за значението на ритуалите, жрецът му казал, че Звездата на кучето – Сириус, била в апогей¹⁸. Всъщност на 25 април тази звезда изчезвала по залез слънце и се появявала чак на 2 август, така че, изглежда, Овидий, жрецът или някой по-ранен източник е обърнал изгряването със залязването на звездата. Появата на звездата всъщност съвпада с най-топлото време на лятото, когато горещината изгаряла лозята. На това Плиний приписва robigo – ръждата, която унищожавала лозите и зърното¹⁹.

Връзката между жертвопринасянето на кучето и Звездата на кучето, направена от жреца, е доста съмнителна. Фест казва, че близо до Porta Catularia били принасяни в жертва червени кучета, за да бъде омилоствена Звездата на кучето и за да може да узрее зърното; вероятно известната прилика между червеникавите кучета и червено-жълтото зърно, е била милслена като акт на индуктивна магия за предпазване от червеникавата ръжда по растенията. Тази жертва не е била принасяна в определен ден, но тъй като е била правена по време на цикъла на Звездата на кучето, това вероятно се е случвало и на 25 април, когато е съвпаднала с подобната жертва на Robigalia.

¹⁸ Ovid. *F.*4.905:

hac mihi Nomento Romam cum luce redirem,
obstitit in media candida turba via:
flamen in antiquae lucum Robiginis ibat,
exta canis flammis, exta daturus ovis.
protinus accessi, ritus ne nescius essem;

¹⁹ Varro *Rust.* 1.1.6: Quarto Robigum ac Floram, quibus propitiis neque robigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempestive florent. Itaque publice Robigo feriae Robigalia, Florae ludi Floralia instituti.

Plin. *NH* 19.154; 19.176.

Има малка топографска трудност относно установяването на мястото на горичката на Robigus. Fasti Praenestini дава празника на петия милиарен камък на Via Claudia, която води на север от Рим и се отделя от Via Flaminia близо до Милвийския мост на третия милиарен камък. Овидий обаче е срещнал процесията на връщане от Номент, който се намира на около петнайсет мили източно от Рим. Предполага се, че той се е връщал към своите градини близо до Милвийския мост и тогава е срещнал процесията на Via Claudia. Неясно е обаче защо той казва, че я е срещнал на връщане от Номент, което трябва да означава, че горичката се е намирала на Via Nomentiana. Може да се направи едно не много вероятно предположение – че жертвата е била принасяна в горичката до Via Nomentiana, а игрите са се провеждали на Via Claudia. Във всеки случай Robigalia дълго време бил малък земеделски празник и не се знае кога са били прибавени игрите, които включвали и надбягвания (*cursoribus maioribus minoribusque*).

LUDI FLORAE

“Eodem die aedes Florae, quae rebus florescendis praeest, dedicate est propter
strilitatem frugum”

(Според Fasti Praenestini)

27 АПРИЛ

Flora била стара италийска богиня на цветята и на растежа, на поникването, на растителността въобще. Тя имала свой собствен специален жрец, наречен *flamen Florialis*, и заедно с божества като *Ianus*, *Iuppiter*, *Iuno* и *Vesta* на нея й били принасяни жертви от *fratres arvales* в тяхната свещена горичка²⁰. Разказва се, че в Рим олтар й бил издигнат от митичния цар Таций. Макар че култът й в Рим бил стар, тя нямала собствен храм до 241 г. или 238 г. пр. Хр., когато настъпилата суша накарала римляните да се допитат до Сибилинските книги. Там се препоръчвало да

²⁰ *Fratres Arvales* били колегия от 12 жреци, които принасяли жертви на земеделските божества и измолвали от тях плодородие.

се построи храм на богиня Flora и да се учредят игри в нейна чест²¹. Първоначално игрите не се провеждали всяка година, но после честите вреди, нанасяни на реколтата, довели до ежегодното им провеждане. Храмът, който бил осветен на 28 април, се намирал на склона на хълма Авентин, близо до Circus Maximus. Бил й посветен още един храм като Flora Rustica на Квиринала, вероятно там, където бил и старият й олтар. През време на империята игрите траели шест дни, започвайки с театрални представления и свършвайки с игри в цирка и жертвоприношение на Flora.

Проститутките претендирали, че Floralia е техен празник, също както и Vinalia на 23 април. Твърдяло се, че самата богиня Flora била блудница, а според Ювенал те изнасяли голи представления и дори участвали в гладиаторски състезания. На празника Floralia в цирка били пускани зайци и кози. Това се правело, защото зайците и козите били смятани за символ на сладострастие и плодовитост. Овидий споменава, че на Floralia се носели шарени дрехи за разлика от белите, носени на празника Cerialia:

Cur tamen, ut dantur vestes Cerialibus albae,
sic haec est cultu versicolore decens?
an quia maturis albescit messis aristas,
et color et species floribus omnis inest?²²

Последният ден на празника бил 3 май и се свързвал с празнуването в Circus Maximus, но по-вероятно е този ден да е бил свързан с другия храм на богиня Flora на хълма Квиринал, чието построяване и история не се знаят.

²¹ Plin. *NH.* 18.286: itaque iidem Floralia IIII kal. easdem instituerunt urbis anno DXVI ex oraculis Sibyllae, ut omnia bene deflorescerent.

²² Ovid. *F.* 5.355-358.

AMBARVALIA
Feriae Conceptivae
МЕСЕЦ МАЙ

Празникът Ambarvalia бил за очистване на нивите от злите сили. На този ден жертвените животни били извеждани около границите, след което били принасяни в жертва на съответните божества или духове. Това била магия за освобождаване на земята от лоши влияния. Ambarvalia бил и държавен, и частен празник и се отнасял както за изгонване на злото от държавните граници, така и за частните земеделски имоти. Той бил подвижен празник (conceptivae) и по тази причина не е записан в календарите, но, изглежда, се е провеждал през месец май, защото тогава в селските месечни календари се казва *segetes lustrantur* (нивите са очиствани). Подобен земеделски празник в чест на Dea Dia бил провеждан през май от *fratres arvales* в свещената им горичка извън Рим. Че той е бил идентичен с Ambarvalia не е сигурно, при все че има такива предположения.

Повече се знае за частното провеждане на празника, тъй като у Катон е запазена земеделска молитва, а Вергилий и Тибул дават поетично описание на празника. Катон разказва как трябва да се очисти земята. Правело се тържествено жертвоприношение – *Suovetaurilia*. Тогава из земеделския участък прекарвали свиня, овца и бик, след което те били принасяни в жертва, но ако не бъдат изпратени благоприятни знамения или, ако някое от животните не задоволява Mars, компенсацията трябвало да бъде направена с по-късна жертва: *agrum lustrare sic oportet: impera suovetaurilia circumagi: 'cum diuis uolentibus quodque bene eueniat, mando tibi, Mani, uti illace suovetaurilia fundum agrum terramque meam, quota ex parte siue circumagi siue circumferenda censeas, uti cures lustrare.'* *Ianum Iouemque uino praefamino, sic dicito: 'Mars pater, te precor...'*²³.

Докато Катон говори най-вече за централните ритуали, поетите дават повече информация за фона на селските празници на очистването, където покрай Mars е почитана и богинята на растежа – Ceres. Тибул призовава Бакх и Ceres, и предупреждава, че никакви зловещи думи не трябва да бъдат викани, като: *fruges*

²³ Cato. *Agr.* 141.

lustramus et agros, ritus ut a prisco traditus extat avo²⁴. На този свещен ден не трябвало да се работи, а за предната нощ сексуалното въздържание било задължително. С шествие, на което хората били облечени в бяло и с маслинени клонки в косите, жертвената овца била изпровождана до олтара. Следвала молитвата, жертвите бивали принасяни, и след гадаенето по вътрешностите им, щом всичко се оказало добре, парчетата от месото бивали изпичани и присъстващите сядали да ядат и пият. Вергилий разказва, че се правело същото, както и на празника Cerialia – жертвеното животно три пъти било развеждано из младото зърно, следвано от пееща и танцуваща група хора, с дъбови венци на главите, които призовавали Ceres да отиде в техните къщи.

Такива празненства на Ambarvalia били правени от отделни земеделци още през ранно републиканско време, но това станало и официален празник. Когато Рим се разраснал и вече било невъзможно да се обхождат границите, жертвоприношенията се правели на точно определени места. Така Страбон припомня как по времето на император Август жреци чествали празник, наречен Ambarvia на място, наречено Festi, между петия и шестия милиарен камък. На същия този ден празникът бил честван и няколко други места, които били обявявани за гранични²⁵. Вероятно той говори за Ambarvalia, но дали жреците били дванайсетте fratres arvales не се знае.

Conso in Circo

7 ЮЛИ

Consus бил старо италиейско божество, чиито празници Consualia се провеждали на 21 август и 15 декември. Може би те отбелязват приключването на жътвата и края на есенната сеитба.

На 7 юли на Consus била принасяна само жертва. Тертулиан разказва, че по негово време все още имало подземен олтар на Consus при първия повратен стълб

²⁴ вж. Tib. 2.1.

²⁵ Strabo 5.3.2: μεταξὺ γοῦν τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ ἕκτου λίθου τῶν τὰ μίλια διασημαίνοντων τῆς Ῥώμης καλεῖται τόπος Φῆστοι· τοῦτον δ' ὄριον ἀποφαίνουσι τῆς τότε Ῥωμαίων γῆς, οἱ θ' ἱερομνήμονες θυσίαν ἐπιτελοῦσιν ἐνταῦθά τε καὶ ἐν ἄλλοις τόποις πλείοσιν ὡς ὀρίσις ἀύθημερόν, ἣν καλοῦσιν Ἀμβαρουίαν.

(meta) на цирка, където на тази дата било правено жертвоприношение от sacerdotes publici, а на 21 август от flamen Quirinalis и весталките²⁶. Олтарът бил в югоизточния край на спината на Circus Maximus. Той стоял покрит и бивал откриван само на празника, когато се принасяли жретвите.

VINALIA

VINALIA Veneri ad Circum Maximum (според Fasti Vallenses)

VINALIA Feriae Iovi (според Fasti Allifani)

19 АВГУСТ

След Vinalia Priora на 23 април, на 19 август бил вторият празник на виното. Както беше казано по-рано, първоначално и двата празника били в чест на Iuppiter, но по-късно Venus била присъединена към тях. Изглежда, че виното от първата реколта било носено в Рим на 23 април, докато на 19 август са се провеждали церемонии за предпазване на новото вино. Варон в описанието на Vinalia казва, че flamen Dialis (auspicator vindemiam) обявявал официално началото на гроздобера и давал разпореждания за брането на гроздето. Той принасял в жертва агне на Iuppiter и по време на изрязването на вътрешностите на жертвеното животно и жертвопринасянето им на бога, сам той пръв откъсвал един грозд²⁷. Според някои автори 19 август е твърде ранна дата за начало на гроздобера, така че вероятно тази церемония се е провеждала по-късно през годината, след Vinalia Rustica.

Venus имала няколко храма. Единият се намирал близо до Circus Maximus и бил построен от Квинт Фабий Гург. Като курулен едил той наложил глоба на жените, осъдени за прелюбодеяние, и с парите построил храма. Другият храм на Venus Libitina пък бил осветен на 19 август на Есквилина. Това място било седалището на погребалните уредници (libitinarii), където се съхранявали списъците на мъртвите и се уреждали погребенията. Датата на освещаването на

²⁶ Tert. *Spect.* 5.7: et nunc ara Conso illi in circo demersa est ad primas metas sub terra cum inscriptione eiusmodi: CONSUS CONSILIO MARS DUELLO LARES COILLO POTENTES. sacrificant apud eam nonis Iuliis sacerdotes publici, XII. Kalend. Septembres flamen Quirinalis et virgines.

²⁷ Varro *LL* 6.16: nam flamen Dialis auspicatur vindemiam et ut iussit vinum legere, agna Iovi facit, inter cuius exta caesa et proiecta flamen porus vinum legit.

храма подсказва, че може би тогава била принасяна жертва на богиня Venus, което съвпада с празника Vinalia.

CONSUALIA (според Fasti Antiates maiores)

CONSUALIA Conso in Aventino sacrificum (според Fasti Vallenses)

21 АВГУСТ

Богът на изобилните със зърно хамбари и на жътвата Consus, както и по-рано беше казано, се почитал с жертва на 7 юли при олтара му на Circus Maximus. Той бил честван също на 21 август и на 15 декември. На 21 август за неговия култ се грижел flamen Quirinalis и весталките, защото, въпреки че бил старо божество, Consus нямал свой специален жрец – flamen. След като пръстта от подземния олтар на Consus била отмествана, той бил почитан с жертва, като му принасяли в дар и първите плодове. След това били устройвани конни надбягвания и състезания с колесници. Fasti Praenestini дава погрешна препратка за конните състезания към 15 декември с думите: “itaque rex equo”, което предполага, че тези игри са се провеждали през зимните Consualia, а не през август. Много по-подходящ обаче за провеждането им би бил августовския празник, посветен на прибирането на жътвата, когато цветята цъфтят и животните се нуждаят от почивка след работата си на полето.²⁸ Много вероятно е подобна церемония и състезания да са се провеждали и на двата празника. Дионисий Халикарнаски пък свързва конните състезания с грабването на сабинянките от Ромул и неговите хора, за което Плутарх твърди, че е станало през август. Ромул бил учредил празника Consualia, за да приобщи сабините към Рим. Но защо е трябвало именно Consus да свърже сабините и римляните остава неясно. Връзката на бога с конете, която най-вероятно не е стара, била направена през Етруския период на Рим, тъй като етруските имали стари традиции, свързани с конете. Някои изследователи смятат,

²⁸ Dion. Hal. *ant.* 1.33.2; 2.31.3.

че е погрешно празникът *Consualia* да се свързва с *Neptunus Equester*. Такава връзка все пак е възможна поради конните състезания на *Consualia* и култа на гръцкия бог Посейдон-*Neptunus*, покровител на конете. Конните състезания превръщали празника на *Consus* във важно събитие чак до времето на Страбон, а може би и до по-късно.

Освен бог *Saturnus*, и *Consus* бил смятан за съпруг на богинята *Ops*. И трите божества били свързани със земята и плодородието. Бог *Consus* обаче търпи гръцко влияние. Постепенно той бил приравнен към гръцкия Кронос. Понеже Рея, съпругата на Кронос, била смятана за *Μήτηρ θεῶν* – майка на боговете, *Ops* започнала да бъде наричана *Ops Mater*.

Храм на *Consus* бил построен на хълма Авентин от Луций Папирий Курсор вероятно в 272 г. пр. Хр. по времето на неговата победа в южна Италия. *Fasti Vallenses* дават като дата на освещаването на храма 21 август, *Fasti Amiternini* – 21 декември. Смята се, че дата 21 декември е посочена, за да отбележи вероятно възстановяване на храма от император Август.

OPICONSIVIA

Feriae Opi: Opi Consivae in Regia (според *Fasti fratrum Arvalium*)

Opi in Capitolio (според *Fasti Vallenses*)

25 АВГУСТ

Ops, богинята на изобилието и плодородието, била почитана с два празника – един през август (*Opiconsivia*) и един през декември (*Opalia*). Тя била присъединена към *Consus* и нейните празници се провеждали четири дни след неговите, тъй като била смятана за негова съпруга. Богиня *Ops* била свързана и със *Saturnus*, също приеман за нейн съпруг. След като била почитана с жертва във връзка с празника *Volcanalia* на 23 август, *Ops* имала собствен празник на 25 август. В нейното светилище в *Domus Regii* можели да влизат единствено весталките и *sacerdos publicus*, като задължително трябвало да бъдат покрити с бели воали

(suffibula)²⁹. Бил използван голям бронзов съд, наречен *praefericulum*³⁰. Според Фест тя била смятана за Земята (*terra*) и била почитана в *Domus Regii*, понеже снабдявала хората с всичко необходимо (*omnes opes*). Култът ѝ бил дъвен и за нейното светилище се грижели весталките. *Ops* била чествана и в по-късния си храм на Капитолий³¹.

Ieiunium Cereris
(според *Fasti Amiternini*)
4 ОКТОМВРИ

В 191 г. пр. Хр. по нареждане на сената колегията на *decemviri sacris faciundis*³² се допитала до Сибилинските книги, които постановили, че на всеки пет години трябвало да бъде спазван пост в чест на богиня *Ceres*. Тук определено става дума за гръцко влияние. През месец октомври в Атина бил провеждан празникът Тесмофории в чест на гръцката богиня Деметра, отъждествявана с *Ceres*. Вторият ден от нейния празник бил ден на пости (*νηστεία*) и скръбно настроение. По времето на император Август денят на пости в чест на богиня *Ceres* (*ieiunium Cereris*) бил на всеки четири години³³.

²⁹ Varro, *LL*,6.21-22 *Opiconsiva* dies ab dea *Opiconsiva*, cuius in regia sacrarium quod ideo [...]actum, ut eo praeter virgines Vestales et sacerdotem publicum introeat nemo. – текстът е повреден и може да се предполага adeo artum или ideo sanctum.

³⁰ Festus 249.48: *Praefericulum* vasaeneum sa [...] sine ansa patens summum, velut pelvis, quo ad sacrificia utebantur in sacrario Opis Consivae.

³¹ Liv. 39.22.4: addita et unum diem supplicatio est ex decreto pontificum, quod aedis Opis in Capitolio de caelo tacta erat.

³² *Decemviri sacris faciundis* (или *decemviri sacrorum*) била жреческа колегия за пазене и тълкуване на Сибилинските книги.

³³ Liv. 36.37.4: eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex senatus consulto decemviri cum adissent, renuntiauerunt, ieiunium instituendum Cereri esse, et id quinto quoque anno seruandum.

Tellu[ri in Carinis?] (според Fasti Ostienses)
[Telluri. Lectisternium Cere]ri in Carinis (според Fasti Praenestini)

13 ДЕКЕМВРИ

Tellus, богинята на земята, била много старо божество, така че имала свой свещен участък вероятно още преди храма, посветен ѝ от Публий Семпроний Соф в 268 г. пр. Хр. Храмът се намирал в Карине, място (по-късно квартал) в Рим от югозападната страна на хълма Есквилин. По време на размириците в Рим в 56-55 г. пр. Хр. и оскверняването на свещените места, древното вътрешно светилище (magmentarium) на храма на Tellus било показано публично³⁴. По-късно храмът бил възстановен от брата на Цицерон, Квинт, чиято къща се намирала наблизо. Понякога заседанията на сената се провеждали в храма на богиня Tellus и на неговите стени имало карта на Италия.

Като богиня, олицетворяваща Земята-хранителка, Tellus започнала да се отъждествява с гръцката богиня Гея (Земя). Поради това била почитана и като Terra Mater – Земята-майка. Нейният култ се смесил и с богиня Ceres-Деметра и често Tellus била свързвана с Ceres. Така например и на двете богини била принасяна в жертва свиня: rogae praesidanea suscipienda Telluri et Cereri. Тъй като изворите не са добре запазени в науката съществуват различни мнения по въпроса дали е имало храм на Ceres и Tellus в Карине. Знае се, че Спурий Касий е посветил статуя на Ceres, но остава неясно дали не става дума за храма на Ceres, Liber и Libera на хълма Авентин, който Спурий Касий оветил в 493 г. пр. Хр. Арнобий говори за lectisternium на Ceres на Идите (Ides), които били рождени дни (natales) на Tellus: Lectisternium Caereris erit Idibus proximis³⁵. Във Fasti Praenestini също се споменава за lectisternium: aedi]les ...] et lectisternium e lec[tis ... faciunt quos] manceps praestat. Независимо от това дали двете богини са имали общ храм, несъмнено е, че Ceres заедно с Tellus е била чествана в същия ден, когато е и единственият годишен публичен lectisternium, записан в календарите.

³⁴ вж. Cic. *Har. Resp.* 31; *QFr.* 3.1.14.

³⁵ Arnob. *Ad. Nat.* 7.32.8.

CONSUALIA

Feriae Conso

(според Fasti Praenestini)

15 ДЕКЕМВРИ

Този втори празник в чест на бог Consus вероятно повтаря конните надбягвания и състезанията с колесници, които са се провеждали на първите Consualia на 21 август, както и окичването на конете с венци след надбягванията. Във Fasti Praenestini за този ден се казва: Equi et [muli florum coronantur] quod in eius tu[tela ...]. Itaque rex equo [vectus ...].

SATURNALIA

Saturno (според Fasti Antiates maiores)

Feriae Saturno. Saturno ad Forum (според Fasti Amiternini)

Feriae Servorum (според Fasti Polemii Silvii)

17 – 23 ДЕКЕМВРИ

Saturnalia, един от най-добре познатите днес римски празници, е бил може би и най-популярният. За него Катул казва: Saturnalibus, optimo dierum!³⁶ – най-хубавият ден. Първоначално празникът се е провеждал само на 17 декември, но постепенно се удължавал и по Цицероново време бил вече седемдневен. Това се знае и от комедиографа Новий, чието свидетелство е запазено у Макробий: olim expectata veniunt septem Saturnalia ... A frigore fecere summo dies septem Saturnalia³⁷. Цицерон пък споменава за Saturnalibus secundiis и tertiis³⁸. По късно през императорската епоха броят на дните варира между три, пет и седем. Празникът се

³⁶ Catull. 14.15.

³⁷ Macrob. Sat. 1.10.3.

³⁸ Cic. Att. 13.52.1; 5.20.5.

провеждал по време на зимното слънцестоене – когато хората си почивали и царяло веселие³⁹.

Saturnus, в чиято чест се провеждал празникът, бил бог на сеитбата и изобщо на земеделието. Името му произлиза от латинската дума *satus*, която означава семе, посяване, раждане. Затова неговият празник бил в края на годината, след последната сеитба. Смята се, че името му може да произхожда и от етруски. Той бил почитан по гръцки обичай (*graeco ritu*) с открита глава, за разлика от римския обичай, според който хората задължително покривали главата си, за да не бъде чут или видян никакъв лош знак по време на жертвоприношението. Това може би се дължи на факта, че под гръцко влияние Saturnus е бил приравнен на гръцкия бог Кронос, бащата на Зевс, който се смятал за върховен бог през Златния век.

Храмът на Saturnus бил осветен на 17 декември вероятно през ранната Република. Той се намирал на римския форум в подножието на Капитолий. В храма имало статуя на бога, която била пълна с течно масло, очевидно за предпазване⁴⁰. Тази статуя била овързана с вълнени конци, които били развързвани само в деня на празника. Макробий обяснява, че това било символ на семето в утробата, което се появява на бял свят в десетия месец. Важен е фактът, че в храма на Saturnus се помещавала държавната хазна.

Празникът *Saturnalia* започвал при този храм с голямо жертвоприношение, на което сенаторите и конниците носели тоги. След това е имало угощение, където можел да присъства всеки. На това угощение се е ходело с по-леки дрехи (*synthesis*) и кръгли плъстени шапки (*pilei*). То приключвало с възгласа: *Io Saturnalia*. След това идвало време за най-голямото забавление: магазините, съдилищата и училищата бивали затваряни, а се разрешавали хазартните игри⁴¹.

В римския дом на този празник не се работело, всички си почивали, а по време на ядене господарите прислужвали на своите роби, които на този ден за кратко се смятали за техни равни. Това била най-характерната черта на празника.

³⁹ Macrob. *Sat.* 1.7.24-26.

⁴⁰ Plin. *NH* 15.32: certe simulacrum Saturni Romae intus oleo repletum est.

⁴¹ Liv. 22.1.19: postremo Decembri iam mense ad aedem Saturni Romae immolatum est, lectisterniumque imperatum et eum lectum senatores strauerunt et conuiuium publicum, ac per urbem Saturnalia diem ac noctem clamata, populusque eum diem festum habere ac seruare in perpetuum iussus.

Това се знае и от един фрагмент от поета Акций, запазен у Макробий⁴². На този празник се правели подаръци. На децата се подарявали малки глинени фигурки, наречени *sigillaria*, а на приятелите – вошеници.

Празникът *Saturnalia* продължавал да се чества и през императорската епоха, но не се знае точно докога.

OPALIA

Feriae Opī. Opī ad forum (според *Fasti Amiternini*)

19 ДЕКЕМВРИ

Както след *Consualia* на 21 август следва *Opiconsivia* на 25 август, така и след *Consualia* на 15 декември следва *Opalia* на 19-то число. За честването на *Ops* през месец август беше казано по-горе, като още малко може да се добави за нейния култ. Честването ѝ обаче на римския форум на 19 декември се оспорва. Преполога се, че тя е била чествана в храма на своя “съпруг” *Saturnus*. По-вероятно е тя да е имала собствен храм. Най-старото място, където е била почитана, било малко светилище в *Domus Regii*. Нейният по-късен храм се споменава за пръв път в 186 г. пр. Хр. Луций Цецилий Метел Делметик посветил храм на *Opifera* в края на II в. Вероятно той се намира на римския форум и е бил по-скоро нова сграда, отколкото повторно осветеният храм на Капитолий. Тъй като *Ops* била свързана със земята и нейните плодове, последователността на *Consualia* (15 декември), *Saturnalia* (17 декември) и *Opalia* (19 декември) показва завършването на земеделския цикъл.

⁴² *Macrob. Sat.* 1.7.36:

*Eumque diem celebrant: per agros urbesque fere omnes
Exercent epulis laeti: famulosque procurant
Quisque suos, nostrique itidem: et mos traditus illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.*

Herculi, Cereri
25 ДЕКЕМВРИ

На този ден била последната церемония, свързана със земеделието. Нищо не се знае за този ден, освен че на Hercules и Ceres били принасяни в жертва бременни свине, питки или сладкиши (panes) и им възливали питие, направено от вино и мед (mulsum).⁴³

⁴³ вж. Macrobi. *Sat.* 3.11.10.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Земеделските култове са важна част от религиозната система на древен Рим. Аграрните празници, с които те са свързани имат пряко отношение към годишния календарен цикъл, на който е бил подчинен животът на римляните и техният ежедневен труд. Стремешът на хората да постигнат плодородие и благоденствие чрез циклично повтарящи се ритуали за измолване на благоразположение от страна на божествата, водели до развитие на техните култове, до приемане на нови практики и на нови черти в характера на божествата.

Въвеждането на божества от Гърция в Рим ставало по два начина – някои гръцки имена се запазвали, други се видоизменяли на римска почва. Така например гръцкият бог Асклепий (Ἀσκληπιός) бил наречен Aesculapius. Аполон пък запазил гръцкото си име. Тези божества били почитани по гръцки обичай (graecu ritu).

Би могло да се каже, че в повечето римски аграрни празници се откриват гръцки черти. Понякога те са почти незабележими, друг път директната връзка с конкретния празник или обред е много ясна. Така например при почитането на Ceres, Liber и Libera на Авентина лесно се вижда сходството с елевзинските Деметра, Якс и Кора.

Под гръцко влияние в римския религиозен календар се приемат както божества, така и празници или дори само отделни ритуали. Принципите, въз основа на които става приемането на гръцките култове, могат да бъдат различни. Може да се разграничат три основни типа на връзките, които позволяват пренасянето на култовете. Най-елементарната връзка е чисто външното сходство на имената. Когато Liber започнал да се нарича Liber Pater, го свързали с Iuppiter като Iuppiter Liber – превод на Ζεὺς Ἐλευθέριος. Liber се примесил и с Дионис също поради епитета му Ἐλευθέριος. Връзката между liber и ἔλευθέριος е съвсем очевидна. Такъв е примерът и с римската богиня Tellus-Земя, която като богиня на земята се свързва с гръцката Гея. Тогава тя била наричана Terra Mater. Друг тип свързване се дължи на аналогия във функциите на божеството. Такъв е случаят на сливането на Ceres и Деметра – и двете богини на плодородието и земеделието. Връзка се прави

и по аналогия на взаимните връзки между божества-роднини. Богиня Ops, като съпруга на бог Saturnus (отъждествяван с Кронос), започнала да се нарича Ops Mater поради това, че съпругата на Кронос Рея била смятана за Майка на боговете (Μήτηρ θεῶν). Трети тип свързване е по аналогия на троичността. Това не се отнася само до гръцкото влияние. Етруските божества от триадата Tinia, Uni и Menrva били приети под римски имена – Iuppiter, Iuno и Minerva (Капитолийската триада). Римските Liber и Libera се свързали с Ceres вероятно по аналогия с Елевзинската триада – Деметра, Кора и Якх.

Интересни са случаите, в които се заимстват отделни ритуали при честването на божества, които имат аналогични функции в двете религиозни системи. Така например постът в чест на богиня Ceres (Ieiunium Cereris) на 4 октомври бил въведен под влияние на празника Тесмофории в Гърция, когато се спазвал пост за богиня Деметра. Подобно влияние може да се открие и в празника Vinalia, който кореспондира с гръцките Антестерии и ритуалната πιθοῦσία.

Влиянията върху Рим в Античността се дължат както на мощното въздействие на по-старата и по-високо развита гръцка културна и религиозна система, така и на други фактори. Такива са например географската близост на римския и гръцкия свят, която улеснява прякото им взаимодействие, както и преминаването на културните влияния от Изтока към Западна Европа. Общата принадлежност към средиземноморската цивилизация, общият индоевропейски произход без съмнение също спомагат за преминаването на идеи, възгледи и традиции, които по-късно формират обогатената и многопластова култура на Рим.

СПИСЪК НА РИМСКИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ ПРАЗНИЦИ

17 март	LIBERALIA AGONALIA
12 – 19 април	LUDI CERERI (CERIALIA)
15 април	FORDICIDIA
19 април	CERIALIA <i>Cereri, Libero, Librae</i> (Според Fasti Antiates Maiores)
23 април	VINALIA <i>Veneri Erucinae</i> (Според Fasti Antiates Maiores)
25 април	ROBIGALIA Feriae Robigo Via Claudia ad militarium V ne robigo frumentis noceat. Sacrificum et ludi cursoribus maioribus minoribusque fiunt. (Според Fasti Praenestini)
27 април	LUDI FLORAE “Eodem die aedes Florae, quae rebus florescendis praest, dedicate est propter strilitatem frugum” (Според Fasti Praenestini)
Май	AMBARVALIA Feriae Conceptivae
7 юли	Conso in Circo
19 август	VINALIA VINALIA Veneri ad Circum Maximum (според Fasti Vallenses) VINALIA Feriae Iovi (според Fasti Allifani)
21 август	CONSUALIA (според Fasti Antiates maiores) CONSUALIA Conso in Aventino sacrificum (според Fasti

	Vallenses)
25 август	OPICONSIVIA Feriae Opi: Opi Consivae in Regia (според Fasti fratrum Arvalium) Opi in Capitolio (според Fasti Vallenses)
4 октомври	Ieiunium Cereris (според Fasti Amiternini)
13 декември	Tellu[ri in Carinis?] (според Fasti Ostienses) [Telluri. Lectisternium Cere]ri in Carinis (според Fasti Praenestini)
15 декември	CONSUALIA Feriae Conso (според Fasti Praenestini)
17 – 23 декември	SATURNALIA Saturno (според Fasti Antiates maiores) Feriae Saturno. Saturno ad Forum (според Fasti Amiternini) Feriae Servorum (според Fasti Polemii Silvii)
19 декември	OPALIA Feriae Opi. Opi ad forum (според Fasti Amiternini)
25 декември	Herculi, Cereri

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Антична литература. Енциклопедичен справочник. Съст. Б. Богданов, А. Николова. София, ДИ “Д-р Петър Берон”, 1988.

Гримал, П. *Речник на гръцката и римската митология.* София, Рива, 2003.

Der Kleine Pauly. Lexicon der Antike. Bd. 1-5. München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1979.

Lexicon der Antike. Leipzig, Bibliographisches Institut, 1977.

Scullard, H. H. *Festivals and Ceremonies of the Roman Public Life.* London, Thames and Hudson, 1981.

Хронологическа енциклопедия на света в шест тома. Том I. Велико Търново, Елпис, б.г.